

Raport z diagnozy aktywności kulturalnej mieszkańców **Jarostawia**

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu
Narodowego Centrum Kultury: Dom Kultury+ Edycja 2025

Spis treści

1.	Wprowadzenie.....	2
2.	Jarostaw – społeczna charakterystyka miasta i jego otoczenia	3
3.	Aktywność mieszkańców w czasie wolnym	4
3.1.	Aktywności czasu wolnego – co robią osoby odpowiadające w ankiecie?.....	6
3.2.	Aktywności czasu wolnego – perspektywa warsztatów z mieszkańcami	11
4.	Najważniejsze zasoby	13
5.	Główne wyzwania dla miejskiej kultury	15
6.	Wnioski i podsumowanie	16

Opracowanie: Przystowie sp. z o. o. dla Jarostawskiego Ośrodka Kultury i Sztuki

Jarostaw – Warszawa 2025

1. Wprowadzenie

Ruch, gwar i oczywistość wielu splatających się tradycji wokół, to pierwsze wrażenie, jakie może odnieść osoba wkraczająca do Jarostawia. Niektóre podróże, szczególnie gdy odbywane są przez socjologów czy innych badaczy społecznych, wymagają próby zrozumienia, czym te wrażenia zostały wywołane. Raport, który właśnie zaczynacie Państwo czytać, jest podsumowaniem takiego spotkania, w którym próbujemy zrozumieć jak wiosną 2025 wygląda sytuacja jarostawskiej kultury.

Bezpośrednią przyczyną prowadzenia diagnozy jest udział Jarostawskiego Ośrodka Kultury i Sztuki w programie dotacyjnym Dom Kultury Plus: Inicjatywy Lokalne. Przedsięwzięcie prowadzi Narodowe Centrum Kultury, ze środków przeznaczonych na ten cel przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

W ramach projektu rozpoczynającego się od części diagnostycznej, zrealizowanych zostanie szereg inicjatyw kulturalnych, na których dofinansowanie przeznaczono niewielkie granty. Istotą działania jest osadzenie tych pomysłów, w aktualnej sytuacji kultury w mieście. Stąd właśnie próba opisu najważniejszych zjawisk.

W trakcie diagnozy sięgnięto do trzech typów źródeł. W pierwszej kolejności przeprowadzono analizę danych zastanych. Wykorzystano dokumenty organizacyjne Jarostawskiego Ośrodka Kultury i Sztuki, informacje z Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego, informacje ze stron internetowych oraz grup dyskusyjnych dotyczących miasta Jarostawia. Kolejnym etapem była ankieta internetowa, składająca się z 11 pytań dotyczących preferowanych aktywności kulturalnych oraz potrzeb mieszkańców miasta. Odpowiedziało na nią 128 osób.

Ostatnim źródłem było sześć spotkań warsztatowych, podczas których dyskutowaliśmy z różnymi grupami mieszkańców o sytuacji kultury w mieście, ale przede wszystkim o tym, jak spędzają swój czas wolny. Przeprowadzono spotkania z: młodzieżą, seniorami, organizacjami pozarządowymi, przedstawicielami instytucji kultury, pracownikami JOKIS oraz spotkanie otwarte dla mieszkańców.

Raport nie jest opracowaniem ściśle naukowym. Dlatego nie znajdziecie tu Państwo rozbudowanej „aparatury”: odwołania do literatury przedmiotu, teorii i osadzenia używanych definicji w tradycjach naukowych. Jeśli użyto tu pojęć, które w naukach społecznych mają swoją bogatą i długą historię sporów definicyjnych, nie znajduje się tu po nich większy ślad. Czas wolny czy uczestnictwo w kulturze, użyte są tu tak, jak w rozmowach z mieszkańcami. Zapis tych operacyjnych definicji został zreferowany w stosownych miejscach. Podobnie, jak było to uczynione na początku wszystkich warsztatów.

Wszystkim osobom uczestniczącym w badaniach terenowych oraz udzielającym odpowiedzi w ankiecie internetowej, a także zespołowi JOKIS należą się podziękowania za zaangażowanie i duży wysiłek włożony w namysł nad tym, jak właściwie wygląda dziś jarostawska kultura.

2. Jarosław – społeczna charakterystyka miasta i jego otoczenia

Miasto Jarosław pełni rolę centrum administracyjnego, gospodarczego i kulturalnego dla powiatu jarosławskiego. Na dzień 31 grudnia 2023 roku **liczba mieszkańców powiatu jarosławskiego wyniosła około 116 192 osoby**. Tendencje demograficzne w powiecie, podobnie jak w wielu regionach Polski, wskazują na proces starzenia się społeczeństwa i stopniowy spadek liczby ludności, zwłaszcza w perspektywie długoterminowej.

Liczba stałych mieszkańców Jarosławia wynosiła 34 122 osoby (Na dzień 31 grudnia 2024 roku). Dynamika spadku liczby ludności w mieście, jest mniejsza niż w części gmin wiejskich tworzących powiat.

Zmiana liczby ludności (2010-2024)

Analiza dynamiki zmian liczby ludności w powiecie jarosławskim i gminie miejskiej Jarosław w latach 2010-2024 pokazuje ogólną tendencję spadkową.

- **Powiat Jarosławski:**
 - W roku **2010** liczba ludności wynosiła niemal 123 000.
 - Do roku **2024** odnotowano spadek do nieco ponad 115 000 osób, co oznacza ubytek rzędu kilku procent. Spadek ten jest rezultatem ujemnego przyrostu naturalnego (więcej zgonów niż urodzeń) oraz migracji, zwłaszcza młodych osób.
- **Gmina Miejska Jarosław:**
 - W roku **2010** Jarosław zamieszkiwało prawie 40 000 osób.
 - Do roku **2024** liczba ta spadła do około 34 966 stałych mieszkańców. Jest to znaczący spadek, wynikający głównie z niższego wskaźnika urodzeń i odpływu młodych ludzi w poszukiwaniu lepszych perspektyw edukacyjnych i zawodowych w większych aglomeracjach.
 - W tym okresie nieznacznie wzrosła liczba mieszkańców gminy wiejskie Jarosław, co jest oznaką typowego dla ośrodków miejskich procesu „rozlewania się miast”. W przypadku Jarosławia, skala tego zjawiska nie jest jednak znaczna i .

Tendencje te wskazują na wyzwanie związane z **kurczeniem się liczby potencjalnych uczestników i uczestniczek życia kulturalnego**.

Struktura wieku ludności

Struktura wieku w powiecie jarosławskim i gminie miejskiej Jarosław odzwierciedla ogólnopolskie trendy demograficzne, charakteryzujące się **starzeniem się społeczeństwa**. Wyróżnia się trzy główne grupy wiekowe: przedprodukcyjną, produkcyjną i poprodukcyjną.

- **Wiek przedprodukcyjny (0-17 lat):** Udział tej grupy maleje, co świadczy o niskiej dzietności. Mniejsza liczba dzieci i młodzieży w przyszłości przełoży się na zmniejszenie zasobów pracy.
- **Wiek produkcyjny (18-64 lata dla mężczyzn, 18-59 lat dla kobiet):** Stanowią oni największą część społeczeństwa, jednak ich udział w ogólnej liczbie ludności maleje. To

jest kluczowe wyzwanie, ponieważ kurczy się grupa osób aktywnie pracujących i płacących podatki, co obciąża systemy zabezpieczenia społecznego.

- **Wiek poprodukcyjny (65 lat i więcej dla mężczyzn, 60 lat i więcej dla kobiet):** Jest to grupa dynamicznie rosnąca. W powiecie jarosławskim i samej gminie odnotowuje się wzrost liczby osób w wieku senioralnym. W gminie miejskiej Jarosław funkcjonuje program "Jarosławska Karta Seniora", z którego do końca 2023 roku skorzystało ponad **1600 osób**¹.

3. Aktywność mieszkańców w czasie wolnym

Czas wolny

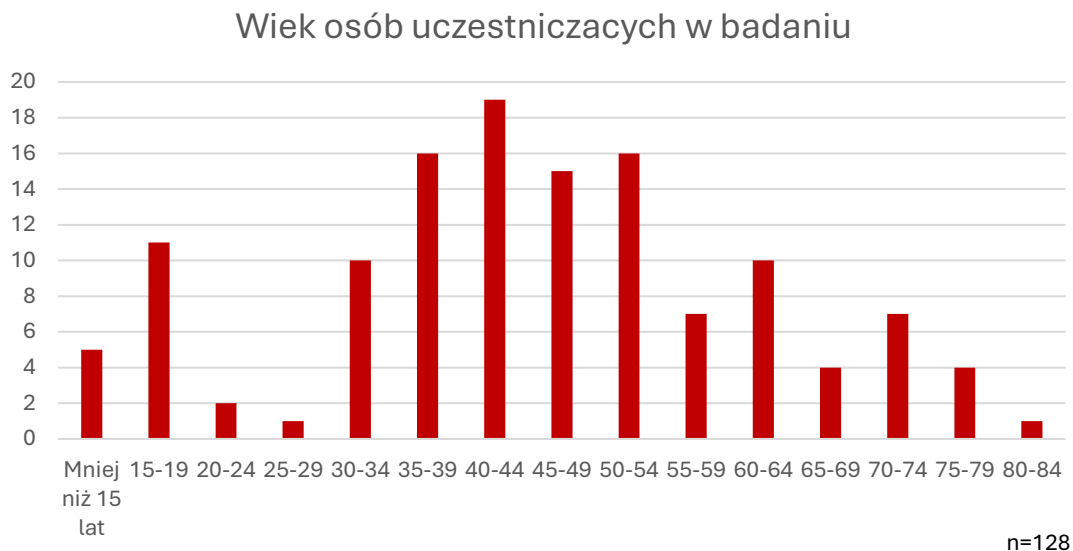
Czas wolny w badaniu definiowano jako ten, który nie jest poświęcany na kluczowe obowiązki życiowe tj. pracę zawodową, naukę w instytucjach edukacji formalnej, opiekę nad bliskimi, podstawowe obowiązki życiowe i bytowe. W każdej z grup kwestie te doprecyzowano, uwzględniając charakter dominującej sytuacji życiowej. W przypadku młodzieży wskazywano na szkołę i obowiązki z nią związane, w przypadku seniorów uwzględniono kwestie związane z leczeniem.

Kto wziął udział w badaniu ankietowym?

Badanie przeprowadzone metodą ankiety internetowej, nie miało charakteru badania reprezentatywnego. W ankiecie wykorzystano trzy zmienne opisujące osoby uczestniczące w badaniu: przynależność do grupy wiekowej zgodnej z podziałem GUS, miejsce zamieszkania (jednostka samorządu terytorialnego, w której mieszka odpowiadająca osoba) oraz aktualny poziom wykształcenia.

Odpowiedzi udzieliły 128 osoby. Rozkład wieku w badaniu odpowiada dwóm ważnym intuicjom, które obecne były także podczas rozmów warsztatowych: niskie zaangażowanie osób najstarszych – powyżej 80 roku życia (co wydaje się oczywiste), niskie zaangażowanie studentów (grupa wskazywana jako mniej obecna w życiu miasta – poza aktywnościami bezpośrednio związanymi ze studiami).

¹ Por. *Raport o stanie gminy miejskiej Jarosław*, s. 200

Wykres 1 Wiek osób uczestniczących w badaniu ankietowych. Opracowanie własne.

Większość odpowiadających osób mieszka w gminie miejskiej Jarosław. Zaledwie 4,5% odpowiadających stanowiły osoby spoza powiatu Jarosławskiego.

Miejsce zamieszkania	Liczba odpowiedzi w ankiecie
Jarosław (miasto)	102
Mieszkam poza powiatem jarosławskim	6
Wiązownica	6
Jarosław (gmina wiejska)	5
Pawłosiów	3
jarosławskim	2
Chłopice	1
Radymno (gmina wiejska)	1
Radymno (miasto)	1
Rożwienica	1
Razem	128

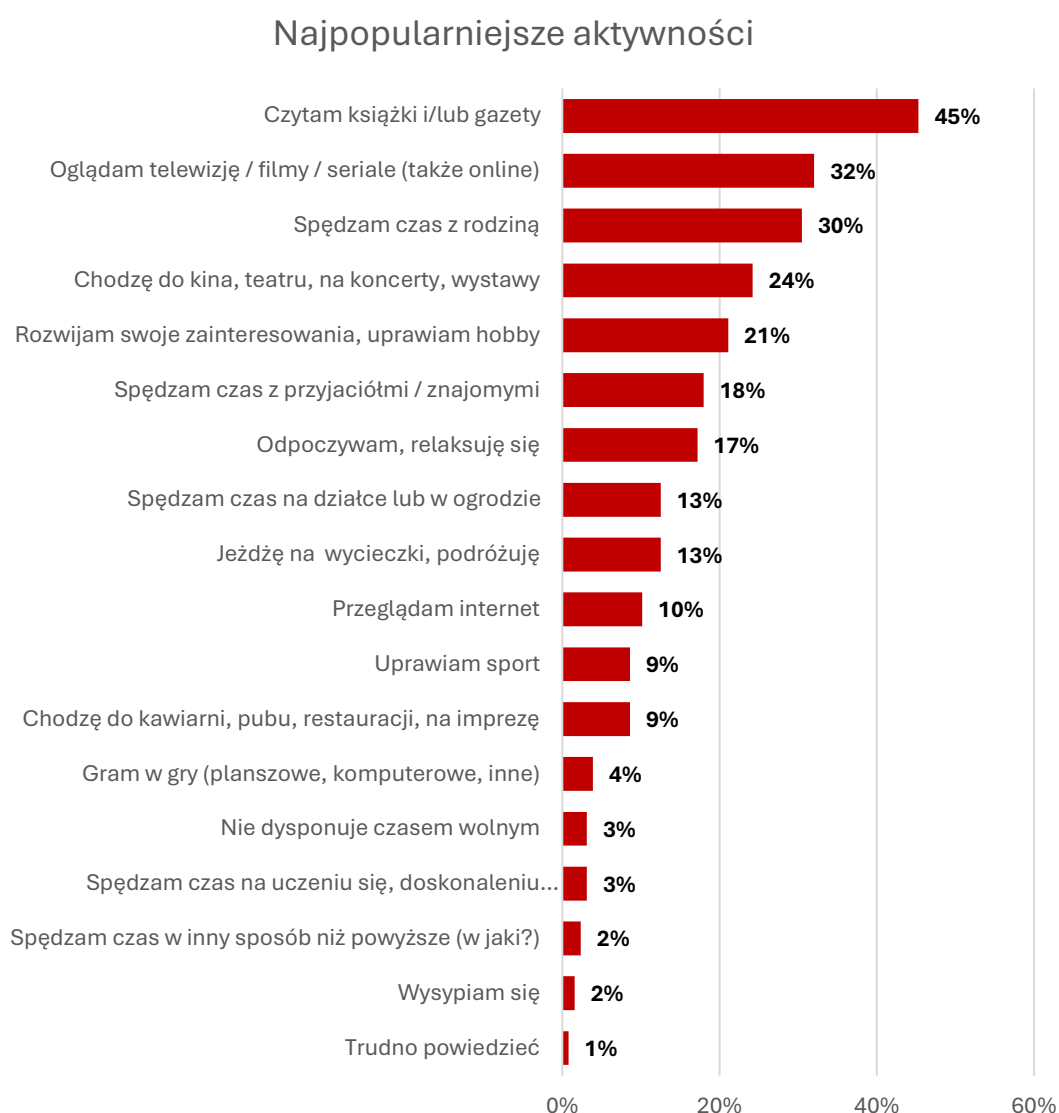
Najliczniejszą grupę odpowiadających, stanowiły osoby z wykształceniem wyższym (licencjackim, magisterskim lub z tytułami naukowymi). Łącząc wszystkie grupy to 70% odpowiadających.

Poziom wykształcenia	Liczba odpowiedzi w ankiecie
Studia magisterskie	70
Podstawowe (w tym nieukończone)	14
Studia licencjackie	9
Studia podyplomowe	9
Średnie ogólnokształcące	9
Średnie techniczne/branżowe	7
Zasadnicze zawodowe/branżowe	5
Policealne	3
Doktorat lub inny tytuł naukowy	2
Razem	128

3.1. Aktywności czasu wolnego – co robią osoby odpowiadające w ankiecie?

Podstawowym zagadnieniem w badaniu pozostawało określenie aktywności czasu wolnego mieszkańców, a następnie zidentyfikowanie jaką rolę pełni w nim kultura.

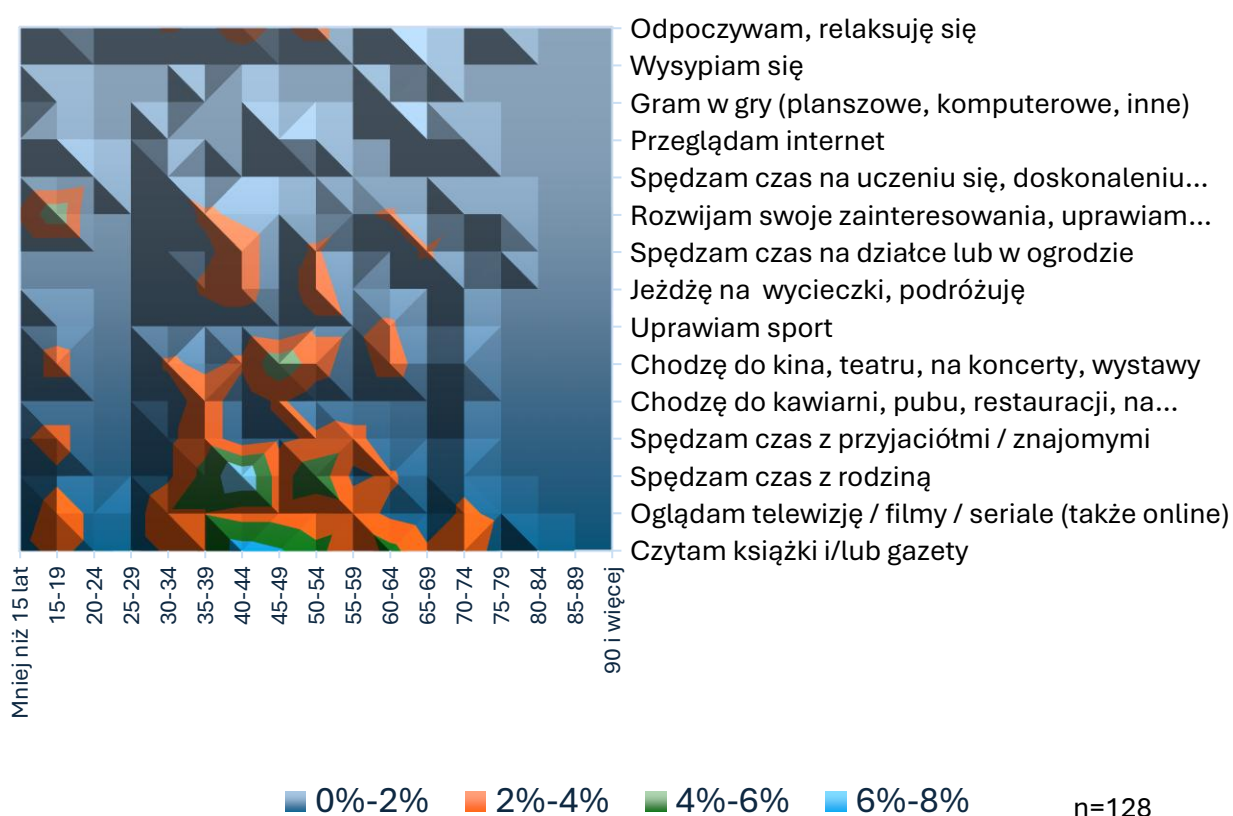
Najczęściej wskazywaną odpowiedzią na pytanie o formy spędzania czasu wolnego, było czytelnictwo (w badaniu połączyliśmy książki oraz prasę). Wskazało na nie 45% osób. Istotnymi formami były także oglądanie telewizji (i innych form audiowizualnych w domu) (32%) oraz spędzanie czasu z rodziną (30%). Tę kategorię wyodrębniono (podobnie jak towarzystwo przyjaciół/znajomych), aby zweryfikować ewentualne motywacje - główne wartości, których odpowiadający poszukują wybierając określoną formę aktywności.

Wykres 2 Najpopularniejsze aktywności czasu wolnego. Odsetek wskazań poszczególnych kategorii. Można było wybrać więcej niż jedną odpowiedź. N=128. Opracowanie własne.

Rozkład aktywności czasu wolnego deklarowanych jako preferowane przez osoby uczestniczące w badaniu pozostaje uzależniony od wieku. Powiązanie to jest oczywiste, zależy przede wszystkim od czynników takich jak sytuacja rodzinna, styl życia czy sytuacja zawodowa (edukacyjna). Poniżej prezentujemy dwa zestawienia. Przede wszystkim rozkład wskazań w podziale na grupy wiekowe, odniesiony do wszystkich odpowiadających (n=128, na Wykres 3 uwzględniono odsetek osób wskazujących dany typ aktywności w ogólnej liczbie uczestników badania). W tej perspektywie kluczowe jest kilka punktów: stosunkowo intensywne zainteresowanie czytelnictwem i koncentracja aktywności rodzinnych w grupie wiekowej 40+

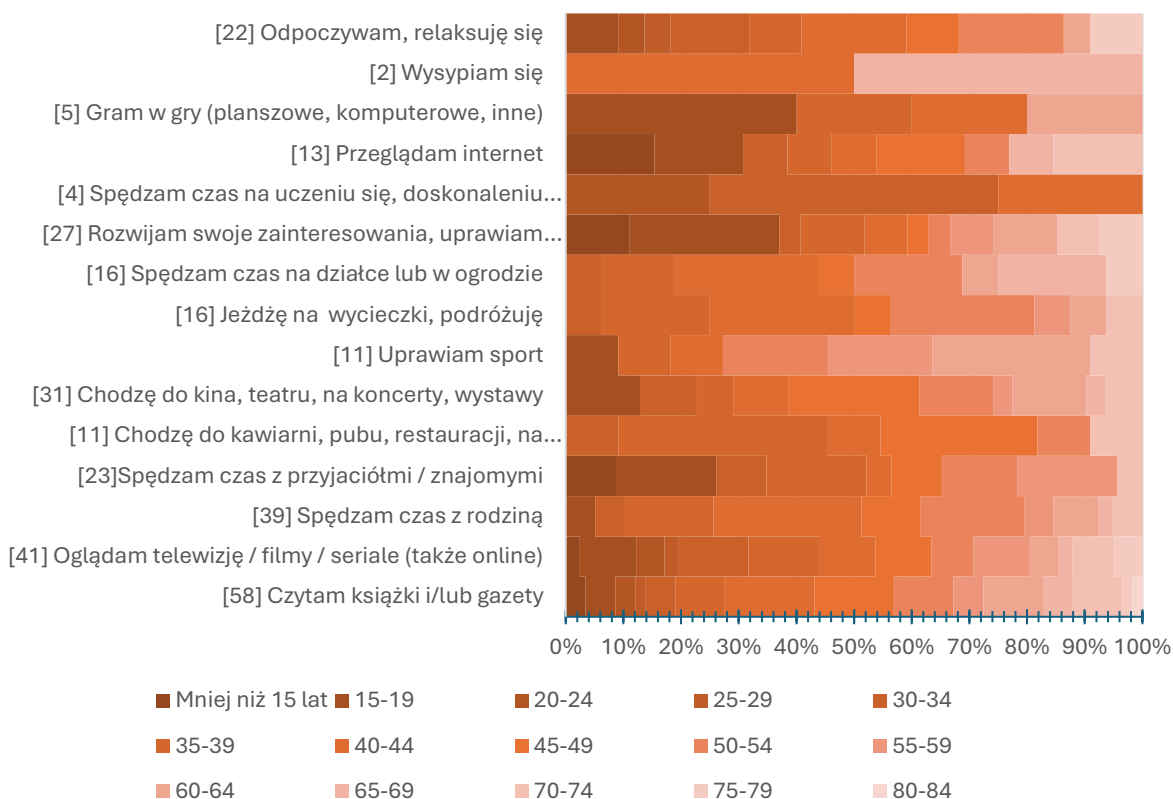
Aktywności czasu wolnego, a wiek - dla wszystkich odpowiadających

Wykres 3 Aktywności preferowane w czasie wolny, w podziale na grupy wiekowe.

Drugą istotną perspektywą, jest rozkład zainteresowania wewnątrz grup wiekowych. Jest to wiedza, którą można wykorzystać do projektowania odpowiedniej oferty dla poszczególnych grup wiekowych. Takie ujęcie pozwala też w łatwy sposób zidentyfikować aktywności preferowane przez poszczególne grupy wiekowe. Widoczne są dwa ważne trendy. W młodszych grupach wiekowych dominują aktywności towarzyskie, rozrywki i samorozwój, a grupę tę odróżnia w szczególności wykorzystania infrastruktury gastronomicznej – kawiarni czy pubów. Drugim trendem jest skupienie się osób starszych na aktywnościach domowych i rodzinnych, ale wśród nich pojawia się także pielęgnacja ogrodu lub wypoczywanie na działce. Koreponduje to z aktywnościami hobbystycznymi.

Aktywności czasu wolnego, a wiek - w poszczególnych kategoriach

82,2% odpowiadających, że czas wolny spędza z najbliższą rodziną (z dalszą rodziną 6,2%). 52,9% wskazało odpowiedź „z przyjaciółmi”, a 7% odpowiedziało, że są to znajomi z klubów zainteresowań lub klubów sportowych. Co czwarta odpowiadająca osoba spędza czas wolny samodzielnie. Należy zaznaczyć, że pytaliśmy tu o najczęstsze formy spędzania czasu, i można było wskazać do 3 odpowiedzi.

Zadowolenie z oferty kulturalnej

Mieszkańcy Jarostawia biorący udział w ankiecie, w znacznie mierze (41,4%) uznają, że oferta kulturalna w mieście raczej odpowiada ich potrzebom lub w pełni odpowiada potrzebom (18%).

Dla 27,3% odpowiadających oferta odpowiada potrzebom w niewielkim stopniu, a zdaniem 10,9% odpowiadających oferta prawie w ogóle nie spełnia ich oczekiwań. (w ogóle nie spełnia zdaniem 2,3%)

Dla 44,5% rozwiązaniem jest sporadyczne podróżowanie do innych miast, a 20,3% w ciągu ostatnich 12 miesięcy regularnie korzystało z oferty kulturalnej poza Jarostawiem.

16,4% raz doświadczyło podróży w celu zaspokojenia potrzeb kulturalnych, a 18,8% nie zdarzyło się w ciągu roku wyjechanie z miasta w celach kulturalnych.

Czego więc brakuje mieszkańcom w ofercie w miejscu zamieszkania? Biorąc pod uwagę, że przeważająca większość odpowiadających to mieszkańcy gminy miejskiej Jarostaw, nie analizowano osobno odpowiedzi pod tym kątem.

Najczęściej wskazywanymi niedoborami są:

- brak pikników i imprez plenerowych (44,5% odpowiedzi),
- koncertów muzycznych (42,2%)
- Spektakli teatralnych (33,6%)

Kolejny segment (również pod względem liczebności odpowiedzi), to działania edukacyjne. Rozumieć przez to należy kwestie związane z edukacją artystyczną i kulturalną.

- Oferty edukacyjnej skierowanej do dorosłych (18%)
- Oferty edukacyjnej skierowanej do młodzieży (13,3%)
- Oferty edukacyjnej skierowanej do osób w wieku senioralnym (8,6%)
- Ofert edukacyjnej skierowanej do dzieci (7,8%)

Stosunkowo wiele wskazań przypadło na odpowiedź dotyczącą „działań o tematyce historycznej” (11,7%). Co dziesiąta osoba wskazała także na niesatysfakcjonującą ją liczbę wystaw (10,2%).

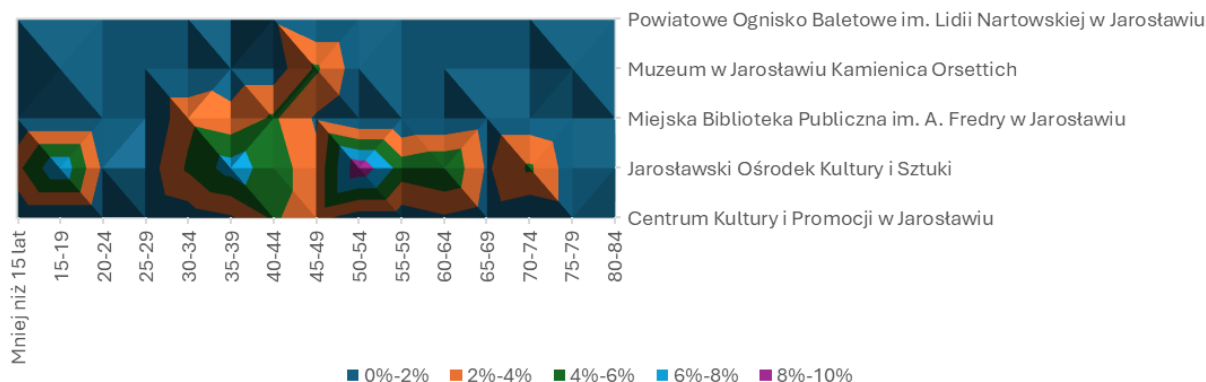
Ofertę kulturalną kształtują przede wszystkim instytucje samorządowe – miejskie i powiatowe. W Jarosławiu „kręgosłupem” kultury instytucjonalnej są:

- Powiatowe Ognisko Baletowe im. Lidii Nartowskiej
- Muzeum w Jarosławiu – Kamienica Orsettich
- Miejska Bibliotek Publiczna im. A. Fredry
- Jarosławski Ośrodek Kultury i Sztuki
- Centrum Kultury i Promocji

Poza tymi instytucjami funkcjonuje jeszcze wiele ważnych podmiotów kultury, które wymieniono w kolejnych rozdziałach. W tym miejscu podkreślamy rolę tych pięciu instytucji, o które zapytano w badaniu ankietowym. Zapytano o to, z której instytucji korzystali odpowiadający i była ona dla nich najważniejszą z odwiedzonych. Dla 61% był to JOKIS, dla 15 Centrum Kultury i Promocji, 14% Biblioteka Publiczna, dla 9% Muzeum w Jarosławiu, a dla 2% Ognisko Baletowe.

Analiza pod względem zainteresowania w poszczególnych grupach wiekowych pokazuje, że instytucją najbardziej uniwersalną, która kieruje działania do najszerzej i najbardziej zróżnicowanej grupy mieszkańców jest JOKIS. Podobne grupy wiekowe gromadzi CKiP, chociaż widoczne są tutaj pewne różnice, głównie w zakresie mniejszego udziału osób młodych wśród wskazujących CKiP niż JOKIS. Biblioteka miejska, to przede wszystkim oferta dla odpowiadających pomiędzy 30 a 50 rokiem życia. Wśród odpowiadających i wskazujących na Muzeum, byli przede wszystkim ludzie około 50 roku życia,

Najistotniejsza dla odpowiadających instytucja kultury, z której skorzystali w ciągu ostatnich 12 miesięcy - w podziale na grupy wiekowe

Wykres 4 Najistotniejsza dla odpowiadających instytucja kultury, z której oferty skorzystali w ciągu ostatnich 12 miesięcy, w podziale na grupy wiekowe. Opracowanie własne.

Oferta Jarosławskiego Ośrodka Kultury i Sztuki

Wobec celu badania i całego projektu w ramach DK+: Inicjatywy Lokalne, ważną perspektywą jest także rola jaką pełni w aktywnościach kulturalnych mieszkańców Jarosławski Ośrodek Kultury i Sztuki. Spośród osób uczestniczących w badaniu, 80,5% skorzystało z oferty JOKIS w ciągu ostatnich 12 miesięcy. 46,6% z nich osoby korzystające z oferty kilka razy w roku, a 32% robiła to przynajmniej raz w miesiącu 14,6% to najaktywniejsze uczestniczki i uczestnicy, korzystający z oferty nawet kilka razy w miesiącu.

Największą popularnością (36,9% wskazań) wśród odpowiadających cieszyły się elementy oferty teatralnej (spektakle, festiwale, działalność grup teatralnych). Znaczącą grupę odbiorców gromadzi także działalność wystawiennicza w poszczególnych przestrzeniach zarządzanych przez JOKIS (23,3% deklarujących korzystanie z Galerii Rynek 6, Małej Galerii, czy Galerii Projektor Sztuki). Dla 15,5% istotna była działalność koncertowa.

Zaledwie 6,8% odpowiadających wskazało na kino Ikar czy księgarnię Jarosławski Kuferek Artystyczny.

3.2. Aktywności czasu wolnego – perspektywa warsztatów z mieszkańcami

MUZYKA

Słuchanie muzyki, w głosach grup młodzieżowych wiąże się przede wszystkim z czasem spędzanym z rówieśnikami oraz edukacja muzyczna. Wskazano tu na istotność poznawania nowych twórców i zjawisk muzycznych. W dyskusji pojawił się także wątek tworzenia muzyki: z jednej strony rozumianego tradycyjnie przez udział w chórach i zorganizowanych zespołach, ale także włączenie się w niezależną scenę młodzieżową, tworzoną oddolnie (w dyskusji pojawił się jedynie RAP).

Miejsca w których można usłyszeć muzykę w Jarosławiu, to zdaniem grupy młodzieżowej przede wszystkim klub Decybel oraz JOKIS. Kolejnymi przestrzeniami są miejsca organizacji imprez plenerowych: rynek (choć z istotnym komentarzem dotyczącym incydentalności oraz braku faktycznej oferty dla młodzieży), miasteczko akademickie. Wskazano także miejscowość Radawa jako istotną lokalizację (między innymi ze względu na dostępną tam infrastrukturę). Dla grup młodzieżowej, ale także pozostałych osób uczestniczących w badaniu jakościowym, istotnymi miejscami związanymi z kulturą muzyczną są: Szkoła Muzyczna oraz Ognisko Baletowe.

We wszystkich grupach (poza młodzieżową) istotnym elementem rozmowy o kulturze muzycznej był organizowany od trzech dekad festiwal „Pieśni naszych korzeni”. O ile jednak wydarzenie to jest rozpoznawalne, o tyle – poza grupami osób aktywnych i reprezentujących instytucje kultury – nie jest to często odwiedzana przez rozmówców impreza. Zdaniem osób uczestniczących w warsztatach, jej adresatami są przede wszystkim „osoby zainteresowane”: zarówno mieszkające w mieście i okolicach, jak – a może przede wszystkim – osoby spoza miasta i powiatu.

CZYTANIE

We wszystkich grupach wskazywano na istotność czytelnictwa. Należy oczywiście brać pod uwagę fakt, że w badaniu brały udział osoby najaktywniejsze, a jednocześnie sama czynność kojarzona jest jako jedna z istotnych oznak człowieka kulturalnego. W oczywisty sposób więc dyskusja prowadzona w kontekście tego badania, musiała wywołać takie skojarzenia.

Warto jednak wskazać na dwie okoliczności, które kulturę czytelniczą społeczności jarosławskiej każą oceniać jako interesujący obszar dalszych badań. Z punktu widzenia etnograficznego, należy podkreślić bardzo rozwinięty asortyment salonu sieci EMPIK znajdujący się w centrum miasta. Księgarnia mieści się w Galerii Handlowej Stara Ujeżdżalnia – miejsce istotne dla wielu mieszkańców oraz osób korzystających z funkcji usługowych, administracyjnych, handlowych czy edukacyjnych miasta.

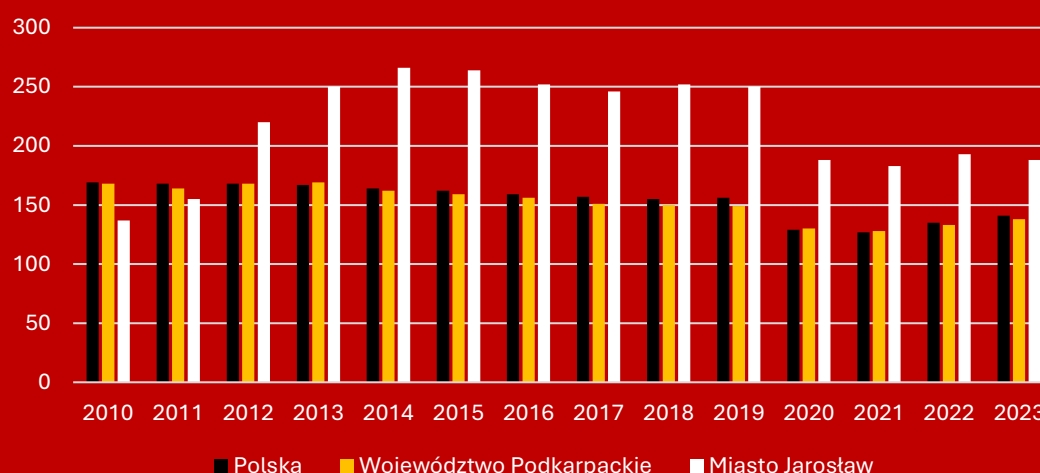
Drugim istotnym elementem wyróżniającym miasto jest poziom czytelnictwa obserwowany na podstawie wskaźników BDL GUS. Mierzony jest on dwoma podstawowymi wskaźnikami:

- Liczbą czytelników bibliotek publicznych na 1000 ludności
- Liczbą wypożyczeń księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach

O ile dla całego kraju oraz dla województwa podkarpackiego wskaźnik liczby czytelników w latach 2010 – 2021 wykazywał się stabilną tendencją spadkową (z lekkim odbiciem od 2022

roku), o tyle miasto Jarosław w tym czasie charakteryzuje się wynikami wyższymi niż przeciętna krajowa oraz wojewódzka, a przede wszystkim pewną stabilnością, z okresowymi wahaniami. Podobnie sytuacja wygląda z „intensywnością czytelnictwa” mierzoną liczbą wypożyczonych woluminów. Tutaj tendencja krajowa i wojewódzka jest stabilna, natomiast w Jarosławiu po istotnym załamaniu w roku pandemicznym (2020 – co było zjawiskiem ogólnopolskim) znacząco wzrosła. Należy przy tym podkreślić, że intensywność ta jest mniejsza niż wartości wojewódzkie i krajowe.

Czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 ludności

Wykres 5 Czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 ludności. Dane BDL GUS. Opracowanie własne

W warsztacie z grupą młodzieżową, na pierwszy plan wysuwa się atmosfera, czy też okazja do czytania. Rozmówcy i rozmówczynie wskazywali na „tworzenie okoliczności do lektury”. Czytanie staje się czynnością, do której należy się przygotować i stworzyć odpowiednie warunki. Przestrzeniami, w których czyta się w książki papierowe są przede wszystkim: dom i plaża. Wykorzystanie książek elektronicznych, czy też czytanie na telefonie komórkowym, to raczej sytuacja podróży i przemieszczania: autobus lub pociąg.

Tematem poruszonym rzadziej, jest zdecydowanie czytelnictwo prasy. Tu wskazano przede wszystkim na „gazety lokalne” oraz prasę poradnikową. W grupie młodzieżowej wątek ten był prawie nieobecny, nieco częściej pojawił się w grupie senioralnej.

Ostatnim wątkiem są wzorce korzystania z sieci bibliotecznej. Osoby uczestniczące w warsztatach wskazywały przede wszystkim na Miejską Bibliotekę Publiczną, jednak w grupie senioralnej oraz przeważnie wśród osób starszych, podnoszono rolę filii bibliotecznych – „bibliotek osiedlowych”. Nie bez znaczenia są tu także biblioteka pedagogiczna oraz biblioteka Państwowej Akademii Nauk Stosowanych w Jarosławiu.

SPORT

Istotnym elementem czasu wolnego w grupie młodzieżowej był sport. Wskazywano tu przede wszystkim na zajęcia zorganizowane lub oparte na działaniu instytucji: klubów fitness, klubów i sekcji sportów walki oraz grupy biegowej działającej w mieście. W grupie seniorskiej oraz wśród osób aktywnych społecznie przeważały wskazania dotyczące aktywności na świeżym powietrzu

wykorzystującej infrastrukturę (siłownie plenerowe) oraz spacer (w tym nordic walking – czyli w języku seniorów i senierek: „kijki”).

Wątkiem pobocznym była także „kultura kibicowska”, związana z czwarto ligową drużyną JKS 1909 Jarosław.

W kontekście sportowym, w grupie młodzieżowej pojawił się również wątek wykorzystywania przestrzeni oddanych niedawno do użytku „bulwarów”. Wskazano tu na aktywności związane z jazdą na rolkach oraz skateboardingiem. Bulwary były w tej grupie jednoznacznie uznane za przestrzeń atrakcyjną i oswojoną, w której można spotkać się w grupie rówieśniczej i spędzać wspólnie czas.

FILM

Kultura filmowa w mieście to przede wszystkim trzy przestrzenie (i instytucje). Kino „Ikar”, to przede wszystkim – zdaniem grup z którymi prowadzono warsztaty – kino bardziej ambitne, ciekawe lub religijne. Druga placówką instytucjonalną w mieście jest „Kino na biegunach”, przez wszystkie grupy identyfikowane jako „kino w galerii”. To raczej miejsce do obejrzenia nowości i uczestniczenia w wydarzeniu kulturalnym „przy okazji” innych aktywności czasu wolnego w mieście. Trzecim elementem oferty „publicznej” wskazanym przez osoby uczestniczące w warsztatach było kino plenerowe, którego pokazy organizowane są na rynku miejskim. Co ciekawe, w przypadku rynku pojawiła się dyskusja (w dwóch grupach warsztatowych) dotycząca braku rozpoznawalności tej inicjatywy. To inne osoby uczestniczące w spotkaniu informowały o jej funkcjonowaniu.

Istotną i często wskazywaną formą obcowania z kulturą filmową było oglądanie filmów w domu. Tu dominują serwisy streamingowe (grupa młodzieżowa). Ponownie, jak w przypadku książek, oglądanie filmu jest czynnością, której towarzysza przygotowanie i budowanie odpowiedniej atmosfery.

TURYSTYKA

Jednym z wątków pojawiających się w większości dyskusji była turystyka. Instytucje miejskie lub powiatowe: podziemia miejskie oraz muzeum, były powszechnie wskazywane w grupie młodzieżowej oraz seniorskiej.

Dla młodzieży istotnym wskazaniem były wycieczki plenerowe, prowadzone głównie z przyjaciółmi. Dla grupy senioralnej istotne były wydarzenia zorganizowane, wycieczki do innych miejscowości w całej Polsce. Należy ponownie podkreślić, że w badaniu brały udział grupy związane z klubami oraz organizacjami, które aktywizują osoby w wieku senioralnym.

4. Najważniejsze zasoby

Do zasobów, jakie wskazywały osoby uczestniczące w warsztatach należy bardzo szeroki zbiór instytucji, inicjatyw czy organizacji. Ich właściwy zakres oddziaływania i realizowany program powinny być dalszym przedmiotem analizy. Zrealizowane badanie nie mogło wyczerpać tego tematu w całości. Wpływ poszczególnych pomiotów na obraz kultury, na jej dostępność, uczestnictwo czy wreszcie na wszystkie aspekty mieszczące się w innych obszarach polityki publicznej (edukacji, integracji społecznej, rozwoju gospodarczym etc.), powinien być poddawany dalszym badaniom. Jak wskazali uczestnicy jednego z warsztatów, kultura, tradycja i dziedzictwo, którym może poszczycić się miasto są jego podstawowymi zasobami. W dobie

utracenia dawnej funkcji targowej i kupieckiej, zachwiania się roli przemysłowej, pamięć o historycznym dziedzictwie jest wartością, którą powinno się wykorzystać w dalszym rozwoju.

Na jakie zasoby wskazywali uczestnicy warsztatów?

Przestrzeń i wydarzenia

- Sala koncertowa Centrum Kultury i Promocji w Jarosławiu
- Obiekt i kadry ogniska baletowego (wraz z wychowankami i tradycją)
- Klasztor Sióstr Benedyktynek / oraz tradycja Podkarpackiego Festiwalu Organowego
- Muzeum i koncerty na dziedzińcu
- Sala koncertowa w Zespole Państwowych Szkół Muzycznych im. Fryderyka Chopina w Jarosławiu
- Działalność i zaufanie do zespołu Jarosławskiego Ośrodka Kultury i Sztuki
- Przestrzeń wyremontowanego rynku
- Bulwary
- Park (Grzybek i koncerty czwartkowe)
- Galeria Handlowa – Stara Ujeżdżalnia
- Festiwal Pieśni Naszych Korzeni
- Dnia Jarosławia
- Jarmark Jarosławski

BYŁY: Jarmark benedyktyński

Instytucje wymieniane podczas warsztatów:

- Powiatowe Ognisko Baletowe im. Lidii Nartowskiej
- Muzeum w Jarosławiu – Kamienica Orsettich
- Miejska Biblioteka Publiczna im. A. Fredry
- Jarosławski Ośrodek Kultury i Sztuki
- Centrum Kultury i Promocji
- Zespół Państwowych Szkół Muzycznych im. Fryderyka Chopina w Jarosławiu
- Państwowa Akademia Nauk Stosowanych w Jarosławiu

Organizacje pozarządowe – obecne lub wymienione podczas warsztatu

- Stowarzyszenie miłośników tańca
- Cech inicjatyw
- Towarzystwo Przyjaciół Dzieci oddział w Jarosławiu
- Polskie Stowarzyszenie Osób z Niepełnosprawnością Inteligencją, oddział w Jarosławiu
- Stowarzyszenie Pąsowa Róża
- Stowarzyszenie Em-Art. I działające w jego ramach zespoły
- Stowarzyszenie Miłośników Jarosławia
- Stowarzyszenie Miłośników Lwowa i Kresów
- Akademia Trzeciego Wieku w Jarosławiu
- Stowarzyszenie Kolping
- Stowarzyszenie Muzyka Dawna W Jarosławiu
- Grupa: Mototrasa – jarosławscy motocykliści

Zasoby sektora kultury w mieście cechuje przede wszystkim różnorodności i osadzenie w tradycji. Instytucje samorządowe, w tym edukacyjne, mają wieloletnie doświadczenie. Nawet w przypadku podmiotów, które są stosunkowo młode, opierają się one na zasobach dziedzictwa i tradycji historycznej.

W sektorze pozarządowym, w badaniu ujawniły się trzy główne nurty działań:

- Integracyjno-społeczne - skupione na budowaniu społeczności,
- Kulturalno-artystyczne – działające albo wprost na rzecz prowadzenia działalności kulturalnej, albo czyniące z działań historyczny i kulturalnych główne spoiwo współpracy pomiędzy osobami tworzącymi organizację,
- Związane z dobrostanem – działające w sferze usług społecznych lub zdrowotnej. Jednocześnie warto zwrócić uwagę na to, że w badanie nie zaangażowały się organizacje działające bezpośrednio z młodzieżą. Obserwacja ta odpowiada szerszym trendom, a jednocześnie dopełnia obrazu wynikającego z sytuacji demograficznej miasta, w którym młodzi dorośli (osoby do 30 roku życia) raczej opuszczają Jarosław, niż szukają w nim miejsca dla swojej aktywności². Przeprowadzone podczas i po warsztatach rozmowy z młodymi ludźmi dają pewną nadzieję na to, że część młodych szuka dla siebie drogi dalszego życia w mieście. Maja one jednak jedynie charakter ilustracyjny.

Kupieckie tradycje miasta

Ta część dziedzictwa, wraz z wielokulturowością i wielowyznaniowością zbiegają się w teogorocznej rocznicy założenia miasta. Podczas warsztatów, temat tradycji kupieckiej – czy wprost, czy przez nawiązania do tradycji organizowania jarmarków – powracał niemal przy każdej okazji. Jest to element lokalnej dumy.

W sposób mimowolny, położenie na istotnym historycznie (a także w ostatnich 3 latach) szlaku handlowym, powodowało także, że miasto stawało się różnorodne, a przez to mogły łączyć się tu różne idee. Kwestie te również stanowią bardzo ważny budulec lokalnej tożsamości oraz ewentualnych strategii rozwoju w poszczególnych dziedzinach.

5. Główne wyzwania dla miejskiej kultury

Z nałożenia na siebie obrazu aspiracji i potrzeb, a także posiadanych zasobów, wyłania się faktyczna mapa potrzeb rozwojowych sektora kultury. Z jednej strony są to kwestie związane z rozrywką i warunkami odbioru różnych dzieł, z drugiej zaś, istotne deklarowane potrzeby edukacyjne.

Potrzeby organizacyjne

- Koordynacja i tworzenie kalendarza wydarzeń, w celu
 - Lepszej koordynacji
 - Unikania kanalizacji
- Wymiana zasobów pomiędzy podmiotami i inicjatywami
- Współpraca programowa pomiędzy poszczególnymi inicjatywami

² Dziadowicz, K., *Plany edukacyjno-zawodowe młodzieży a problem kurczenia się Jarosławia* Urban Development Issues, vol. 75, 23 – 34.

- Komunikacja zmian zachodzących w mieście mieszkańcom (m. in. ukończenia inwestycji)

Potrzeby infrastrukturalne

- Brak zadanej sali koncertowej, umożliwiającej organizację większych imprez muzycznych
- Brak sceny dla teatru dramatycznego pozwalającej na zapraszanie/realizację bardziej wymagających spektakli/inscenizacji
- Potrzeba dodatkowej Sali wystawowej/kolejnych przestrzeni wystawienniczych
- Lepsze zaplecze socjalne dla pracowników sektora kultury

Potrzeby strategiczne

- Niewystarczająca baza noclegowa. Potrzeba infrastruktury odpowiadającej aspiracjom miasta i pogromowi instytucji, w tym w szczególności ułatwień dla turystów, którzy mogliby pozostać w Jarosławiu na nieco dłuższy czas.
- Aktualna baza gastronomiczna – w szczególności w zakresie kawiarni i miejsc powiązanych z innymi podmiotami kultury jest niewystarczająca z punktu widzenia uczestników warsztatów. Wskazywana jest jako istotna bariera ograniczająca rozwój inicjatyw i wydarzeń kulturalnych w mieście.

Struktura instytucjonalna jarosławskiej kultury i jej osadzenie w tradycji i historii, może być dla osób dopiero rozpoczynających swoją działalność na tym polu pewną barierą. Zastane, zintegrowane struktury niekiedy utrudniają pojawianie się nowych inicjatyw. W związku z tym duża dbałość należy przykładąć do projektowania w mieście takich rozwiązań, które umożliwiają wprowadzanie innowacyjnych rozwiązań i pomysłów.

6. Wnioski i podsumowanie

Główne wnioski

- 1) **Wysoka rola wydarzeń masowych i tradycyjnych:** Istnieje silne przywiązanie do wydarzeń o charakterze rozrywkowym i tradycyjnym (np. Dni Miasta, Jarmarki), które są postrzegane jako bardzo ważne elementy oferty kulturalnej.
- 2) **Braki w infrastrukturze i brak dostępu:** Istnieje potrzeba rozwoju infrastruktury kulturalnej.
- 3) **Promocja i komunikacja:** Informacje o wydarzeniach kulturalnych nie docierają efektywnie do wszystkich mieszkańców (s. 15).
- 4) **Potencjał społeczny i oddolne inicjatywy:** W mieście istnieje potencjał do rozwoju oddolnych inicjatyw kulturalnych, ale konieczne jest ich wsparcie i tworzenie platformy do sieciowania i budowania wspólnej oferty.
- 5) **Znaczenie historii kupieckiej:** Kupiecka historia Jarosławia stanowi ważny element tożsamości miasta i może być punktem wyjścia dla nowych działań kulturalnych.

Najważniejsze Pytania na Przyszłość:

- 1) **Jak aktywizować mieszkańców do uczestnictwa w kulturze?** Jak przekształcić biernych odbiorców w aktywnych współtwórców kultury, angażując ich w procesy kreacji i organizacji?
- 2) **Jak spersonalizować ofertę kulturalną, aby odpowiadała na zróżnicowane potrzeby i zainteresowania grup mieszkańców?** Jak budować jeszcze bardziej celowaną i angażującą ofertę kulturalną?
- 3) **Jak wykorzystać miejskie tradycje i dziedzictwo (np. kupiecka historia) w nowoczesny i oddolny sposób, aby budować tożsamość i rozwijać nowe formy aktywności kulturalnej?** (s. 17)
- 4) **W jaki sposób tworzyć trwałe programy i inicjatywy, które nie będą jednorazowymi wydarzeniami, ale elementem stałej oferty kulturalnej JOKIS?**
- 5) **Działania inwestycyjne w infrastrukturę:** Należy dążyć do poprawy stanu infrastruktury kulturalnej i zwiększenia dostępu do miejsc spotkań i aktywności (s. 15).
- 6) **Promowanie JOKIS jako centrum kultury:** Wzmocnienie pozycji JOKIS jako miejsca otwartego na różnorodne działania i jako punktu odniesienia dla lokalnej aktywności kulturalnej (s. 16).
- 7) **Wspieranie wolontariatu:** Rozwijanie programu wolontariatu, aby angażować mieszkańców w organizację wydarzeń i budować poczucie współodpowiedzialności za kulturę w mieście (brak bezpośredniej wzmianki w udostępnionym fragmencie, ale jest to naturalne uzupełnienie dla partycypacji).

Rekomendacje dla organizacji konkursu grantowego

Jednym z podstawowych celów badania diagnostycznego, było sformułowanie rekomendacji dotyczących włączania społeczności w dalsze programowanie działań JOKIS oraz kształtowania polityki kulturalnej miasta. Działaniem bezpośrednio powiązanim z tym celem, jest zaplanowany w ramach projektu DK+ konkurs dla inicjatyw oddolnych. Sformułowane rekomendacje kierunków interwencji (ukierunkowania wsparcia inicjatyw o szczególnym charakterze) opiera się na kilku wartościach, istotnych dla życia kulturalnego Jarostawia, a także na zidentyfikowanych obszarach i tematach istotnych dla czasu wolnego mieszkańców.

Podstawowe wartości

Dyskusje z mieszkańcami pokazały szereg wartości, które są kluczowe dla dalszej współpracy pomiędzy mieszkańcami i instytucjami kulturalnymi w mieście:

- **Transparentność i dialog**

Mieszkańcy odwołują się do konieczności rozmowy i usłyszenia wzajemnych potrzeb i stanowisk. Konieczne jest podtrzymanie i dalsze rozwijanie możliwości przekazywania poglądów pomiędzy różnymi grupami mieszkańców.

- **Równowaga**

Jarostaw posiada aktualnie zróżnicowaną ofertę kulturalną oraz czasu wolnego. Konieczne jest pielęgnowanie tego stanu i uszanowanie równowagi pomiędzy poszczególnymi typami aktywności.

- **Zrozumienie**

W przypadku poszczególnych aktywności, form działania, miejsc i czasu, w którym ludzie realizują swoje aspiracje i potrzeby, konieczne jest zapewnienie zrozumienia pomiędzy różnymi grupami osób użytkujących wspólną przestrzeń, czy wykorzystujących wspólne zasoby. Wszystkie działania powinny dążyć do wyjaśnienia innym grupom mieszkańców, na czym polegają i czemu służą.

- **Inicjatywa**

Żadne zaangażowanie nie powinno zostać bez docenienia. Inicjatywa jako osobna wartość w życiu lokalnym powinna być premiowana w społeczności. Jest to również nawiązanie do zidentyfikowanych tradycji Jarostawia, jako miasta kupieckiego oraz miejsca, w którym realizowanych było wiele inicjatyw społecznych w przeszłości (oraz obecnie).

Rekomendacje premiowanych kierunków wsparcia

1. Powiązanie geograficzne

Jednym z najważniejszych wyzwań stojących przed inicjatywami oddolnymi jest powiązanie ich z aktualnymi wysiłkami miasta i instytucji samorządowych. W toku badania dwa obszary okazały się tymi, które zasługują na szczególną uwagę:

- **Bulwary** - jako nowa przestrzeń, którą eksploruje i wykorzystuje młodzież, ale pozostaje ona jeszcze nie odkryta dla seniorów.
- **Rynek** - jako część miasta, która jest wykorzystywana przez wszystkich, ale pozostaje nieco na uboczu miejsc do spędzania czasu wolnego.

Działania w sferze publicznej powinny mieć zintegrowany charakter, który pozwala na wykorzystanie wielu różnych interwencji. Z jednej strony wykorzystanie potencjału nowości (Bulwary), a z drugiej strony próba ożywienia przestrzeni pozostającej obecnie poza głównym nurtem miejskiego życia (Rynek), pozwoli na wykorzystanie potencjału kultury, dla wzmocnienia innych działań prowadzonych przez samorząd.

Rekomendacja: wprowadzenie kryterium punktowego, premiującego realizację inicjatyw w tych dwóch obszarach miasta

2. Wsparcie grup wiekowych - młodzież

Aktualnie działania senioralne są mocno wspierane i dobrze zorganizowane. Jednocześnie, miasto stoi przed wyzwaniem utrzymania i przyciągania jak największej liczby młodych mieszkańców (zidentyfikowane negatywne procesy demograficzne w skali całego powiatu). Istotną grupą - poza mieszkańcami - są młode osoby, dla których Jarostaw jest centrum edukacyjnym, w którym spędzają znaczną część swojego czasu, w tym oczekując na środki komunikacji, rozwijając ją następnie do domów w całym powiecie. Inicjatywy skierowane na grupy młodzieżowe mogą być istotnym instrumentem wspierającym budowanie pozytywnej identyfikacji z miastem. Mogą być także istotne dla rozwoju JOKIS w perspektywie utrzymywania

i rozwijania grupy odbiorców i odbiorczyń spoza miasta (pozytywne skojarzenie kultury jarosławskiej w przyszłości).

Rekomendacja: wprowadzenie kryterium punktowego, premiującego realizację inicjatyw przez grupy młodzieżowe.

3. Planowanie długotrwałej współpracy z instytucjami

JOKIS prowadzi aktualnie działania programowe, oferujące mieszkańcom konkretną i rozbudowaną ofertę kulturalną. Jednocześnie widoczne jest możliwe zaangażowanie osób, które włączają się w działania Ośrodka oraz innych instytucji kultury w mieście. W dłuższej perspektywie, wydaje się ważne, aby mieszkańcy częściej wychodzili z roli zadowolonych odbiorców oferty, do roli jej współtwórców. Jednocześnie musi się to odbywać z poszanowaniem możliwości zespołów i samych instytucji. JOKIS posiada w tym pewne doświadczenie. Premiowanie działań opartych na inicjatywie mieszkańców i włączanie ich do oferty programowej, może w połączeniu z refleksją nad tym zjawiskiem, dać podstawy do kształtowania nowego modelu współpracy między mieszkańcami, a instytucjami kultury w mieście.

Rekomendacja: Wprowadzenie punktów premiujących dla inicjatyw, które mogą zostać utrzymane lub po modyfikacji być stałą częścią oferty programowej JOKIS.

4. Świątowanie miejskich tradycji

Istotnym elementem miejskiej kultury, w tym dziedzictwa i wyrastającej z niego tożsamości, jest kupiecka historia Jarosławia. Inicjatywy odnoszące się do tego wątku, ale przetwarzające go w oddolny, społeczny sposób mogą stanowić laboratorium nowych pomysłów dla oficjalnej miejskiej polityki kulturalnej. Mogą stanowić też punkt wyjścia do innych działań w mieście, również o charakterze gospodarczym czy edukacyjnym. Istotne jest jednak, aby wiązało się to wyjściem poza dotychczasowe odczytania tej tradycji i poszukiwaniem nowych form działalności i ekspresji.

Rekomendacja: Wprowadzenie punktów premiujących dla inicjatyw, która uwzględniają obchody rocznicy powstania miasta oraz tradycje kupieckie, jednak nie są przedsięwzięciami już istniejącymi/kontynuacją dotychczasowego sposobu pielęgnowania tych tradycji.